

Chlebowski, Wladyslawa Walewskiego. Tom II. – Warszawa: Nakladem Filipa Sulimierskiego i Wladislawa Walewskiego, 1881. – 927 s.

11. ЦДІА України у м. Львові. – Ф.146. – Оп.58. – Спр.73 (Зведення староств про наявність товариств на їх територіях) Г – 3. – 97 арк.

12. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.3927 (Листи крайового суду в м. Львів про впис до реєстру товариства «Товариство залікове і ошедносці – Надзея» в м. Городку). – 2 арк.

13. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.4024 (Листи жителів м. Городок з проханням про впис до реєстру пожежної філії львівського гімнастичного товариства «Сокіл» там же статут). – 20 арк.

14. Там само. – Ф.309. – Оп.1. – Спр.74 (Переписка з Бродським староством міста Львова про надання статуту, обрання нових складів членів правління та з ін. питань). – 20 арк.

15. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.313 (Інформації, листування й інші матеріали про організаційну, фінансово-господарську діяльність читальні на Заставському передмісті в Городку та її розв'язання). – 24 арк.

16. Там само. – Ф.312. – Оп.1. – Спр.256 (Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про заснування і діяльність товариства у місцевості Городок Ягайлонський). – 107 арк.

17. Там само. – Ф.508. – Оп.1. – Спр.55 (Анкети, звіти, листи про діяльність марійських дружин, кружків, союзів у місцевостях на літеру «Г» Львівської єпархії). – 102 арк.

18. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.326 (Газетні повідомлення, звіти й інші матеріали про організаційну, фінансово-господарську та пропагандистську діяльність читальні на «Львівському передмісті» в Городку). – 115 арк.

19. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1937 (Листування з філіалом в м. Городок про заснування читалень, скликання зборів, нарад, зміну статутів та інші організаційні питання. Т.І). – 41 арк.

20. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1944 (Звіти, протоколи, списки та інші матеріали про діяльність читальні в місті Городок). – 69 арк.

21. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1940 (Протоколи загальних зборів та засідань членів філіалу в місті Городок). – 103 арк.

References

1. Gorak R. Gorodok: istoryko-krajeznavchij narys [Tekst] / R. Gorak. – L'viv: Kamenjar, 1995. – 78 s.

2. Istorija mist i sil Ukrai'ns'koi' RSR i dvadcaty tomah. L'viv's'ka oblast' / golovna redakcijnja kolegija: Tron'ko P. T. (golova), Bazhan M. P., Bilodid I. K. ta in. – K., 1968. – 978 s.

3. Svitenko L. Vulyci Gorodka [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 25 s.

4. Svitenko L. Memorial «Borejam Ukrai'ny». [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 21 s.

5. Svitenko L. Rosijs'ko-bil'shovyc'ka okupacija. [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 23 s.

6. Svitenko L. Tovarystvo «Prosvita». [Rukopys]. – Gorodok: Gorodoc'kyj istoryko-krajeznavchij muzej. 2010. – 12 s.

7. Falkewich Karol. Monografia powiatu Gorodeckiego. Grodek. Nakladem Grodeckiej Rady powiatowej za marszalkostwa Adolfa br. Brunickiego, 1896. – 140 s.

8. Ksienga adresowa Polska dla handlu, przemyslu, rzemiosl i rolnictwa, 1929.

9. Rankowski Grzegorz. Ziemia Lwowska. Przewodnik krajoznawczo-historeczny po Ukrainie Zachodniej. Czesc III. – Pruszkow, 2007. – 465 s.

10. Sownik geograficzny Krolestwa Polskiego i innych krajow slowianskich / Pod redakcyja Filipa Sulimierskiego, Bronislawa Chlebowski, Wladyslawa Walewskiego. Tom II. – Warszawa: Nakladem Filipa Sulimierskiego i Wladislawa Walewskiego, 1881. – 927 s.

11. CDIA Ukrai'ny u m. L'vovi. – F.146. – Оп.58. – Спр.73 (Зведення староств про наявність товариств на їх територіях) Г – 3. – 97 арк.

12. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.3927 (Листи крайового суду в м. Львів про впис до реєстру товариства «Товариство залікове і ошедносці – Надзея» в м. Городку). – 2 арк.

13. Там само. – Ф.146. – Оп.25. – Спр.4024 (Листи зhyteliv м. Городок з проханнjam про впис до реєстру позhezhnoi' filii' L'viv's'kogo gimnastychnogo tovarystva «Sokil» tam zhe statut). – 20 арк.

14. Там само. – Ф.309. – Оп.1. – Спр.74 (Переписка з Brods'kym starostvom міста L'voва pro nadannja statutu, obrannja novyh skladiv chleniv pravlinnja ta z in. pytan'). – 20 арк.

15. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.313 (Informacii', lystuvannja j inshi materialy pro organizacijnu, finansovo-gospodars'ku dijaj'nist' chytal'ni na Zastavs'komu peredmisti v Gorodku ta i'i' rozv'jazannja). – 24 арк.

16. Там само. – Ф.312. – Оп.1. – Спр.256 (Zvity, protokoly, lystuvannja ta inshi materialy pro zasnuvannja i dijaj'nist' tovarystva u miscevesti Gorodok Jagajlons'kkyj). – 107 арк.

17. Там само. – Ф.508. – Оп.1. – Спр.55 (Ankety, zvity, lysty pro dijaj'nist' marijs'kyh družhyn, kruzhkiv, sojuziv u miscevestjah na literu «G» L'viv's'koi' jeparhii'). – 102 арк.

18. Там само. – Ф.182. – Оп.1. – Спр.326 (Gazetni povidomlennja, zvity j inshi materialy pro organizacijnu, finansovo-gospodars'ku ta propagandysts'ku dijaj'nist' chytal'ni na «L'viv's'komu peredmisti» v Gorodku). – 115 арк.

19. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1937 (Lystuvannja z filialom v m. Gorodok pro zasnuvannja chytalen', sklykannja zboriv, narod, zminu statutiv ta inshi organizacijni pytannja. T.I). – 41 арк.

20. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1944 (Zvity, protokoly, spysky ta inshi materialy pro dijaj'nist' chytal'ni v misti Gorodok). – 69 арк.

21. Там само. – Ф.348. – Оп.1. – Спр.1940 (Protokoly zagal'nyh zboriv ta zasidan' chleniv filialu v misti Gorodok). – 103 арк.

Panko O. I., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines of the Lviv Institute of Economics and Tourism (Ukraine, Lviv), oksana-panko@ukr.net

Activities of cultural and educational organizations in Horodok in the second half of XIX – the first half of XX century

The article uses archival materials that cover the history of cultural and educational life of the city, the activities of Ukrainian cultural and educational societies.

The history of cultural-educational, religious, economic organizations and societies operating in the town of Horodok of Lviv region in the second half of XIX – the first half of the XX century.

The activity of one of the largest Ukrainian cultural and educational organizations – «Prosvita» – is analyzed. The reading rooms of Prosvita functioned as libraries, drama circles, choirs, public performances on national occasions, religious holidays, rehearsals devoted to actual problems of political, national and economic life.

Educational societies are covered, in particular, in the first half of the twentieth century. Ukrainian Pedagogical Society, «Ridna Shkola» Association, etc.

The religious organizations of the city of Horodok, as well as societies of sobriety actively advocated for the protection of the nation from the harmful influence of alcohol and smoking.

Keywords: Horodok, history, national life, cultural and educational organizations.

* * *

УДК 904:39(477.82)«15/17»

Пословська А. В.,

старший лаборант кафедри документознавства і музейної справи, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк), poslovska91@gmail.com

КУЛЬТУРА ТА ПОБУТ ПІЗНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ВОЛИНИ (ЗА ДАНИМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛ)

Охарактеризовано культурне життя та побут пізньосередньовічної Волині. Підтверджено, що у розвитку культури все більше проявились елементи західної, католицької культури, при збереженні політичних елементів східної, православної, у місцевого автохтонного населення. У живості збереглися прояви старої візантійської культури. Для пізньосередньовічної Волині цього періоду характерні значні зміни у побуті її мешканців. У цей час з'явилися нові системи обігріву житлових приміщень (кахлі). Археологічні джерела добре відображають зміни у харчуванні тогочасних людей, що відобразилось у поширенні тушиння. Помітною рисою нової побутової культури було поширення тютюнопаління, що археологічно зафіксовано знахідками керамічних чистин льюбок.

Ключові слова: культурний розвиток, посвядження, церква Іоана Богослова, побут, кахлі, корчма, льюбки, археологічні джерела.

В історичній науці актуальними залишаються питання культурного розвитку пізньосередньовічної Волині, а особливого значення набувають дослідження повсякденного життя. Це питання відносно добре висвітлене у писемних джерелах, проте побут слабо відображений за матеріалами археологічних джерел. Тому існує значна потреба у залученні останніх для дослідження культурного життя пізньосередньовічної Волині. Окрім пізнавального аспекту археологічних джерел важливий також ілюстративний. Саме вони дають можливість наочно уявити вигляд середньовічного волинського повсякдення.

Проблеми культурного розвитку пізньосередньовічної Волині стали об'єктом вивчення таких науковців, як М. В. Малевська [9; 10], М. М. Кучинко [7] та ін. Побутові новації Волині цього періоду охарактеризовані у статтях С. Д. Панишка [12; 13].

Мета статті – показати європейський характер волинської пізньосередньовічної культури при збереженні помітних візантійських та появи східних елементів.

Основною особливістю, яка визначала культурне життя пізньосередньовічної Волині стала поява елементів західної (католицької) культури при збереженні східної (православної).

На початку XV ст. на Волині поширюється католицизм. У Луцьку католики становили добре організовану окрему громаду. Їх головним храмом був Кафедральний костел Святої Трійці (на подвір'ї монастиря шаріток), який не зберігся до нашого часу.

Не зважаючи на те, що Велике князівство Литовське було католицькою державою, основною церквою Луцького замку до XVI ст. була православна церква Іоана Богослова. Вона була головним православним собором всієї Волині литовського періоду. Вперше ця церква згадана у дарчій грамоті Любарта Гедиміновича 1322 р., де названа соборною. Церква Іоана Богослова не збереглася до нашого часу, тому всі наші знання про її конструкції базуються на археологічних дослідженнях М. В. Малевської. Вона виявила залишки церкви, і не лише фундамент, але й стіни. На основі аналізу техніки і будівельного матеріалу дослідниця зробила висновок, що церкву збудував Ярослав Ізяславович, який правив у Києві, а 1175 р. повернувся до Луцька, куди, напевно, привіз київських майстрів [10, с. 134].

Особливістю церкви Іоана Богослова була те, що вона ще не мала іконостасу, а вівтар не був відгороджений від основного простору. На вівтарній перегородці луцької церкви відсутні залишки конструкцій для кріплення ікон. Тобто у другій половині XIV ст. на початку XV ст. вівтарна перегородка церкви Іоана Богослова являла собою низький цегляний парапет, над яким розміщувався іконостас [10, с. 140]. Такий висновок М. В. Малевська зробила на основі археологічних досліджень.

У XIV ст. був проведений ремонт церкви Іоана Богослова, була покладена підлога з квадратних керамічних плит із зеленою поливою, облаштовано нову вівтарну перегородку, новий престол і синтрон, а також інтер'єр оформлено фресками [10, с. 138–142]. Ремонт храму, ймовірно, можна пов'язати з діяльністю князя Любарта, якого в писемних джерелах називають фундатором замку. У XVI ст. церкву знову ремонтували, були добудовані контрфорси та одна прибудова.

У живописі Волині досліджуваного періоду зберігаються помітні прояви старої візантійської культури. Це підтверджує фрескове зображення Ісуса Христа, зібране зі шматочків, яке датується XIV ст. – початком XV ст. [9, с. 306]. М. В. Малевська, слідом за Ю. Г. Малковим, зображення Христа за манерою живопису відносить до нового напрямку, який виник у середині XIV ст. під впливом візантійського мистецтва палеологового періоду, а особливо в результаті контактів з мистецькими периферіями Візантійської імперії – Македонії, Сербії, Болгарії [11].

Відомості про духовну культуру волинян доповнює археологічна інформація про волинські монастирі цього періоду. У цей період була споруджена Успенська церква монастиря у с. Зимне. Археологічні дослідження А. В. Прахова показали, що будівельна цегла храму тотожна цеглі башт та стін XV–XVIII ст., що оточують церковний двір [5, с. 136].

З писемних джерел відомо про існування монастиря XV ст. князів Сангушків у с. Яревище Старовижівського р-ну Волинської обл. Виявлений тут керамічний матеріал (форма вінчиків, рідкість застосування поливи) та нумізматичний матеріал вказують на датування пам'ятки XV–XVI ст. [3, с. 118].

Означений період характеризують широкі побутові інновації. Зокрема, це покращення харчування населення, що сприяло поліпшенню його здоров'я та збільшенню витривалості. У XIV ст. відбулись зміни у технології приготування їжі, що встановлено за змінами форм посудин та способу ізоляції їх внутрішнього простору. Підтвердженням застосування спеціальних керамічних покришок є специфічна форма вінчиків із заглибленням з внутрішнього боку для покришки частини кухонного посуду, що побутував у цей період [12, с. 135]. Застосування покришки робило можливим такий процес приготування їжі, як тушіння.

У XIV ст. відбувалось масове поширення та зміна форми сковорідок. Зростала їх глибина, завдяки чому збільшився об'єм. Також зростає їх мобільність через наявність пустотілої ручки, в яку вставлявся дерев'яний держак. Нові сковорідки мали, як–правило, три ніжки, що давало можливість готувати не лише на черені, але й на вугіллі [13, с. 344]. Ці зміни у вигляді сковорідок дозволяли скоротити час приготування їжі та оптимальніше використовувати тепловіддачу печі.

Прогресивним явищем у технології термічної обробки продуктів у XIV ст. було поширення поливи на внутрішній поверхні посуду. Вона уповільнювала процес випаровування вологи із зовнішньої поверхні горщика, що модернізувало процес тушіння [13, с. 345]. У XIV ст. відбулись зміни у технології приготування їжі, які були зумовлені як процесом покращення побутових умов так і зміною сировини для приготування їжі.

У XIV–XV ст. змінюється принцип опалення приміщення. Для опалювання приміщень на Волині з'являються печі, вкриті кахлями. Вони використовувалися як вставки у печах, були різними за формою і орнаментом. Перші кахлі були горшковидні. У XV ст. поширюється новий мисковий тип кахлів, а на рубежі XV–XVI ст. з'являються перші коробчасті кахлі з орнаментованою лицевою пластиною на зразок сучасних [15, с. 49]. Така конструкція довше зберігала тепло.

Велика колекція кахель знайдена у с. Шепель Луцького р-ну Волинської обл. Серед них як крупні фрагменти, так і цілі екземпляри, а також наверхі (коронки) печі двох типів. Окремо відзначимо колекцію з 31 кахлю XVII–XVIII ст., які зберігаються у фондах Волинського краєзнавчого музею [14, с. 200].

У м. Луцьку збереглася кахля із сюжетом «Кликун», на якій зображено представника влади міста [15, с. 50]. Очевидно, ця кахля виготовлена на місці, бо транспортування такої делікатної продукції на той час було малоімовірним. Вона є прикладом того, як археологія дала один із символів Луцька, поряд з гербом.

Говорячи про вплив східної культури на населення території Волинської землі у другій половині XIV ст., слід наголосити на відносно високих стандартах, особливо в організації побуту. Приклад впливу східної культури на Волинь вивчаємо на основі досліджень Торговиці. Це найпівнічніший на Правобережжі Дніпра населений пункт з виразними елементами східної культури, які характерні золотоординській міській культурі [2, с. 12]. Ця частина Побужжя саме у другій половині XIV ст. увійшла до складу Волинської землі. Археологічні джерела доводять унікальність комплексної пам'ятки на березі Синюхи. Ф. М. Шабульдо вважав, що це місто у першій половині XIV ст. було резиденцією ханського намісника у золотоординських володіннях західніше Дніпра [16, с. 19]. Тобто тут мешкало населення, яке користувалось досягненнями східної цивілізації та перейняло матеріальну культуру зі східними елементами.

За писемними джерелами ми знаємо про такий важливий елемент побуту як корчму. Вона була важливим осередком громадського та суспільного життя. Тут збирались люди для обміну інформацією, обговорення новин. На Волині відома археологічно досліджена корчма у с. Шепель [1].

Археологічні джерела дають можливість охарактеризувати міський побут Луцька XIV–XVII ст. М. М. Кучинко та Л. М. Воскобойник дійшли висновку, що будинок, погріб і хлів, відкриті на розі вулиць Данила Галицького і Кафедральної становили садибу луцького міщанина XV ст. [7, с. 14–16]. Тут було знайдено різноманітні дрібні речі та фрагменти сіролощеного та чорнолощеного посуду XVI–XVII ст. З лівого боку до вулиці прилягало наземне зрубне житло з дерев'яною підлогою та піччю у правому від входу куті. З південного боку до цього житла прилягав лях, а з північного заходу розташовувалась ще одна господарська споруда – хлів [8, с. 6].

На Волині археологічно зафіксовано поширення тютюнопаління, як нового елемента побуту. У Волинському краєзнавчому музеї зберігається колекція люльок XVII–XX ст. у кількості 258 екземплярів. Більшість цих люльок не були у використанні. Дані вироби потрапили до фондів музею у результаті дарувань, рідше – у результаті археологічних розкопок. Серед них люльки як волинського, так кримського і турецького виробництва [6]. Невелика колекція козацько-селянських люльок XVII–XIX ст. (38 екземплярів) зберігається у фондах музейної колекції Державного історико-культурного заповідника міста Дубна [4, с. 73]. Вони були здобуті під час археологічних досліджень та випадково знайдені у селах Липа, Мирогоща, Костянець Дубенського р-ну Рівненської обл., у м. Дубно та

с. Пляшева [4, с. 73]. Ці люльки виготовлені з глини, дерева та фарфору, а деякі покриті поливою. У більшості люльок внутрішня поверхня чашечки задимлена, що свідчить про їх використання. У колекції є також декілька люльок турецького виробництва.

Таким чином, культурний розвиток пізньосередньовічної Волині та повсякдення її мешканців характеризується значними змінами. Спостерігаємо поширення елементів західної, католицької культури при збереженні східної, православної. У цей період з'явилися нові системи обігріву житлових приміщень. На основі археологічних джерел відображені зміни у харчуванні тогочасних людей, що відобразилось у поширенні тушіння. З другої половини XIV ст. у регіоні покращилися умови побуту мешканців, що безумовно вплинуло на економічний та соціальний розвиток суспільства. Помітною рисою нової побутової культури було поширення тютюнопаління, що фіксується за знахідками керамічних частин люльок.

Список використаних джерел

1. Баюк В. Матеріали козацького часу із Шепельського шинку / В. Баюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Шацьке поозер'я у світовій та українській історії. Матеріали XLV міжнародної наукової конференції Луцьк–Шацьк, 24–26 травня 2013.* – Луцьк: «Волинська старожитність», 2013. – Вип. 45. – С. 182–184.
2. Бокій Н. 10 років археологічних досліджень золотоординської пам'ятки біля с. Торговиці на Кіровоградщині / Н. Бокій, І. Козир, Т. Позивай // *Північне Причорномор'я і Крим у добу середньовіччя (XIV–XVI ст.)*. – Кіровоград, 2006. – С. 4–18.
3. Златогорський О. Пошуки пізньосередньовічного монастиря у с. Яревище на Волині / О. Златогорський, С. Панишко, М. Вашета та ін. // *Історія та сучасність Православ'я на Волині: Матеріали VI науково-практичної конференції (Луцьк, 12 листопада 2015 р.)*. – Волинська єпархія УПЦ, Волинська духовна семінарія, Видавничий відділ Волинської єпархії. – Луцьк, 2015. – С. 117–119.
4. Іванова Н. Історія козацької люльки на прикладі музейної колекції державного історико-культурного заповідника міста Дубно / Н. Іванова // *Твердина над Іквою: Матеріали міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 520-річчю Дубенського замку*. – Дубно, 2012. – С. 73–76.
5. Ковальчук Є. 510 років від часу спорудження Успенського храму Зимненського Святогорського Печерського монастиря (1495) / Є. Ковальчук // *Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2005 рік*. – Луцьк: Терен, 2004. – С. 135–137.
6. Кривська Л. Колекція люльок у фондах Волинського краєзнавчого музею (ВКМ) / Л. Кривська // *Волинський музей. Історія і сучасність. Науковий збірник. Вип. 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею*, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2014. – С. 93–97.
7. Кучинко М. Житлові та господарські будівлі середмістя Луцька в XI–XVI ст. / М. Кучинко // *Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність: матеріали Другої Волин. обл. наук.-етнографіч. конф.*, 12–13 трав. 2005 р., м. Луцьк: зб. наук. пр. / Управл. культури Волин. облдержадмін., Волин. краєзн. музей, Волин. обл. т-во краєзнавців, Волин. обл. осередок Нац. спілки майстрів народного мистецтва України. – Луцьк, 2005. – С. 14–16.
8. Кучинко М. М. Звіт про розкопки в місті Луцьку (Старе місто) в 1996 році / М. М. Кучинко, Л. М. Воскобойник // *Науковий архів Луцького державного історико-культурного заповідника*. – 1996/30. – 46 с. (Інв. №427).
9. Малевская М. В. Исследования в Луцком замке и в с. Зимно / М. В. Малевская // *Археологические открытия 1986 года*. – М., 1988. – С. 305–307.
10. Малевская М. Архитектурно-археологические исследования на территории Верхнего Замка в Луцке / М. Малевская // *Старий Луцьк: Науково-інформаційний збірник. Вип. II*. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. – С. 134–163.
11. Малков Ю. Г. О роли балканской художественной традиции в древнерусской живописи XIV в.: Некоторые аспекты творчества

Феофана Грека / Ю. Г. Малков // Древнерусское искусство: Монументальная живопись XI–XVII вв. – М., 1980. – С.35–60.

12. Панишко С. Д. Про зміни у технології приготування їжі на Волині у XIV ст. / С. Д. Панишко // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. Історичні науки. – 2009. – №22. – С.134–139.

13. Панишко С. Д. Технологічна «революція» XIV–XIV на Волині / С. Д. Панишко // Археологічні студії. – 2014. – Вип.5. – С.337–346.

14. Садовник Т. Кахлі з села Шепель біля Луцька на Волині. Типологія і витоки, спроба каталогізації / Т. Садовник // Волинський музей. Історія і сучасність. Науковий збірник. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силук. – Луцьк, 2014. – Вип.5. – С.200–203.

15. Садовник Т. Колекція кахлів у Волинському краєзнавчому музеї (загальний огляд) / Т. Садовник // Волинський музей: історія і сучасність: Науковий збірник: Вип.4. – Луцьк, 2009. – С.48–50.

16. Шабульдо Ф. Синьоводська битва 1362 р. у сучасній науковій інтерпретації / Ф. Шабульдо // Центральна Україна за доби класичного середньовіччя: студії з історії XIV ст. / НАН України. Інститут історії України. Наук. ред. Ф. М. Шабульдо. Упор. О. Д. Брайченко. – К., 2003. – С.8–36.

References

1. Bajuk V. Materialy kozac'kogo chasu iz Shepel's'kogo shynku / V. Bajuk // Mynule i suchasne Volyni ta Polissja: Shac'ke poozer'ja u svitovij ta ukrai'ns'kij istorii'. Materialy XLV mizhnarodnoi' naukovoї konferencii' Luc'k–Shac'k, 24–26 travnja 2013. – Luc'k: «Volyns'ki starozhytnosti», 2013. – Vyp.45. – S.182–184.

2. Bokij N. 10 rokov arheologichnyh doslidzhen' zolotoordyns'koi' pam'jatky bilja s. Torgovyci na Kirovogradshhyni / N. Bokij, I. Kozyr, T. Pozvyaj // Pivnichne Prychornomor'ja i Krym u dobu seredn'ovichchja (XIV–XVI st.). – Kirovograd, 2006. – S.4–18.

3. Zlatogors'kyj O. Poshuky pizn'oseredn'ovichnogo monastyrja u s. Jarevyslhe na Volyni / O. Zlatogors'kyj, S. Panyshko, M. Vasheta ta in. // Istorija ta suchasnist' Pravoslav'ja na Volyni: Materialy VI naukoovo–praktynchoї konferencii' (Luc'k, 12 lystopada 2015 r.). – Volyns'ka jeparhija UPC, Volyns'ka duhovna seminarija, Vydavnychyj viddil Volyns'koi' jeparhii'. – Luc'k, 2015. – S.117–119.

4. Ivanova N. Istorija kozac'koi' lju'ly na prykladі muzejnoi' kolekcii' derzhavnogo istoryko–kul'turnogo zapovidnyka mista Dubno / N. Ivanova // Tverdnyja nad Ikvoju: Materialy mizhnarodnoi' naukoovoї istoryko–krajeznachoi' konferencii', prysvjachenoї 520–richchju Dubens'kogo zamku. – Dubno, 2012. – S.73–76.

5. Koval'chuk Je. 510 rokov vid chasu sporudzhennja Uspens'kogo hramu Zymnens'kogo Svjatogors'kogo Pechers'kogo monastyrja (1495) / Je. Koval'chuk // Kalendar znamennyh i pam'jatnyh dat Volyni na 2005 rik. – Luc'k: Teren, 2004. – S.135–137.

6. Krevs'ka L. Kolekcija lju'lyok u fondah Volyns'kogo krajeznachogo muzeju (VKM) / L. Krevs'ka // Volyns'kyj muzej. Istorija i suchasnist'. Naukovyj zbirnyk. Vyp.5. Materialy V Vseukrai'ns'koi' naukoovoї istoryko–krajeznachoi' konferencii', prysvjachenoї 23–j richnyci Nezalezhnosti Ukrai'ny ta 85–j richnyci stvorennja Volyns'kogo krajeznachogo muzeju, m. Luc'k, 16 travnja 2014 roku. Uporjad. A. Syljuk. – Luc'k, 2014. – S.93–97.

7. Kuchynko M. Zhytlovi ta gospodars'ki budivli seredmistja Luc'ka v XI–XVI st. / M. Kuchynko // Mynule i suchasne Volyni j Polissja: narodne mystectvo i duhovnist': materialy Drugoi' Volyn. obl. nauk.–etnografich. konf., 12–13 trav. 2005 r., m. Luc'k: zb. nauk. pr. / Upravl. kul'tury Volyn. obl. derzhadmin., Volyn. krajezn. muzej, Volyn. obl. t–vo krajeznaciv, Volyn. obl. oseredok Nac. spilky majstriv narodnogo mystectva Ukrai'ny. – Luc'k, 2005. – S.14–16.

8. Kuchynko M. M. Zvit pro rozkopky v misti Luc'ku (Stare misto) v 1996 roci / M. M. Kuchynko, L. M. Voskoboynyk // Naukovyj arhiv Luc'kogo derzhavnogo istoryko–kul'turnogo zapovidnyka. – 1996/30. – 46 s. (Inv. №427).

9. Malevs'kaja M. V. Issledovanija v Luckom zamke i v s. Zimno / M. V. Malevs'kaja // Arheologicheskie otkrytija 1986 goda. – M., 1988. – S.305–307.

10. Malevs'kaja M. Arhitekturno–arheologicheskie issledovanija na territorii Verhnego Zamka v Lucke / M. Malevs'kaja // Staryj Luc'k: Naukoovo–informacijnyj zbirnyk. Vyp. II. – Luc'k: Volyns'ka oblanska drukarnja, 2005. – S.134–163.

11. Malkov Ju. G. O roli balkanskoj hudozhestvennoj tradicii v drevnerusskoj zhivopisi XIV v.: Nekotorye aspekty tvorcestva Feofana

Greka / Ju. G. Malkov // Drevnerusskoe iskusstvo: Monumental'naja zhivopis' XI–XVII vv. – M., 1980. – S.35–60.

12. Panyshko S. D. Pro zminy u tehnologii' prygotuvannja i'zhi na Volyni u XIV st. / S. D. Panyshko // Naukovyj visnyk VNU imeni Lesi Ukrai'ny. Istorychni nauky. – 2009. – №22. – S.134–139.

13. Panyshko S. D. Tehnologichna «revolucija» XIV–XIV na Volyni / S. D. Panyshko // Arheologichni studii'. – 2014. – Vyp.5. – S.337–346.

14. Sadovnyk T. Kahli z sela Shepel' bilja Luc'ka na Volyni. Typologija i vytoky, sproba katalogizacii' / T. Sadovnyk // Volyns'kyj muzej. Istorija i suchasnist'. Naukovyj zbirnyk. Materialy V Vseukrai'ns'koi' naukoovoї istoryko–krajeznachoi' konferencii', prysvjachenoї 23–j richnyci Nezalezhnosti Ukrai'ny ta 85–j richnyci stvorennja Volyns'kogo krajeznachogo muzeju, m. Luc'k, 16 travnja 2014 roku. Uporjad. A. Syljuk. – Luc'k, 2014. – Vyp.5. – S.200–203.

15. Sadovnyk T. Kolekcija kahliv u Volyns'komu krajeznachomu muzei' (zagal'nyj ogljad) / T. Sadovnyk // Volyns'kyj muzej: istorija i suchasnist': Naukovyj zbirnyk: Vyp.4. – Luc'k, 2009. – S.48–50.

16. Shabul'do F. Syn'ovods'ka bytva 1362 r. u suchasnij naukovij interpretacii' / F. Shabul'do // Central'na Ukrai'na za doby klasychnogo seredn'ovichchja: studii' z istorii' XIV st. / NAN Ukrai'ny. Instytut istorii' Ukrai'ny. Nauk. red. F. M. Shabul'do. Upor. O. D. Brajchenko. – K., 2003. – S.8–36.

Poslovska A. V., laboratory assistant of the Department of the Documentation and Museology, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), poslovska91@gmail.com

Culture and life of the late medieval Volyn (archaeological sources)

The article is devoted to the characteristic of the culture and mode of life of the late medieval Volyn. It is confirmed that in the development of the local native population culture more and more elements of the western, Catholic culture, have become visible. At the same time, the political elements of the eastern, Orthodox culture were still preserved. The pictorial art preserved signs of the ancient Byzantine culture. Significant changes in the mode of life of inhabitants of the late medieval Volyn are characteristic of this period. At this time, new heating systems for the habitable buildings named «kahli» (tile) appeared. The archeological sources perfectly reflect the changes in the nutrition of the people of that time, which were displayed in the spreading of stewing and frying. The main feature of the new household culture is the expansion of tobacco smoking, which is documented by the archeological finds of the ceramic parts of tobacco pipe.

Keywords: cultural development, everyday life, the church of Iona the Theologian, life, tile, tavern, tobacco smoking, archaeological sources.

УДК 94(477)«1920»:271.222(477)

Житкова О. О.,

аспірантка історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), olesya_ukraine@ukr.net

РЕФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОБРЯДОВОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКОВНИХ ГРОМАД УАПЦ У М. КИЄВІ В 1920–Х РР.

Аналізується діяльність церковних громад м. Києва у сфері реформування релігійної обрядовості в Українській автокефальній православній церкві (УАПЦ) впродовж 1920–х рр. Автор наголошує на керівній ролі київських автокефальних парафій в українізації православної церкви, котра полягала у впровадженні богослужіння українською мовою, перекладі релігійної літератури національною мовою та відродженні давніх церковних традицій. У статті описується організація автокефальними парафіями релігійної ходи на православні свята як приклад відновлення церковних традицій громадами УАПЦ у м. Києві впродовж 1920–х рр.

Висвітлюється внесок релігійних громад УАПЦ м. Києва у вдосконалення вже існуючих церковних служб. У статті описується створення членами автокефальних парафій м. Києва нових видів богослужінь та релігійних свят. Аналізується запровадження змін у художньому та музично–хоровому оформленні православних богослужінь.

Ключові слова: УАПЦ, автокефалія, Київ, автокефальні парафії, українізація православної церкви, релігійна обрядовість.

Суспільно–політичні та культурні перетворення у роки Української революції сприяли відновленню